

Respons

Iran: Blasfemi og ateisme

- Lovgivning om blasfemi
- Er det lov å være ateist i Iran?

Kildegrunnlag

Denne responsen bygger på åpne kilder, det vil si artikler og publikasjoner som er offentlig tilgjengelig via internett, og som er relevante for de tema som tas opp. Noe av kildematerialet er datert noen år tilbake i tid. Det innebærer ikke at informasjonen er utdatert eller irrelevant, idet lovverk vedrørende blasfemi og ateisme er så å si uendret de siste årene.

Lovgivning om blasfemi

Iran er en shia-islamisk republikk hvor regimet bygger sin legitimitet på at islam er folkets religion og at regimet utøver folkets vilje gjennom et islamsk styre. Statsreligionen, den shia-islamske lovskolen Ja'fari, gjennomsyrrer det offisielle Iran på alle nivåer.¹ Enhver som oppholder seg på iransk jord, uavhengig av kjønn, religiøs tilhørighet og personlig forhold til religion, må i det offentlige rom og overfor iransk myndighet forholde seg til regler og normer basert på islamske verdier og prinsipper (US Departement of State 2014, som sitert i IRB 2015, s. 1; Mousavi 2014).

Blasfemi er en alvorlig forbrytelse i islam og iransk lovgivning. Kritikkk av islam og alt som kan defineres som gudsbespottelse og æreskrenkelse av profeten Muhammed, hans datter Fatima og de 12 shia-muslimske imamene er forbudt og straffbart i henhold til den iranske straffeloven §§ 262 og 263 (Penal Code 2013). Det samme gjelder fornærmelser mot landets religiøse lederskap og politisk aktivitet som går inn for avvikling av den islamske republikken som styreform, jf. lovens § 5a.

Det er heller ikke tillatt offentlig å bestride Guds eksistens. Iran er et av 13 land hvor også erklærte ateister kan risikere å bli dømt til døden i henhold til islamsk lov (Fenton 2016; Ohlheiser 2013; Evans 2013; The Economist 2012).

I praksis betyr det at iranere (og utlendinger som befinner seg på iransk jord) ikke kan kritisere islam offentlig uten fare for å bli tiltalt for blasfemi, som kan medføre dødsstraff, jf. straffeloven §§ 262-263 (Penal Code 2013). Hvis en som anklages for blasfemi er muslim,

¹ Lovskolen Ja'fari har vært statsreligion i mer enn 400 år.

risikerer vedkommende også - men ikke nødvendigvis - å bli anklaget for å være en apostat (frafallen muslim).

Både den alminnelige straffedomstolen, revolusjonsdomstolen og særdomstolen for geistlige kan behandle saker vedrørende blasfemi. Hvorvidt en sak føres for revolusjonsdomstolen avhenger av eventuelle andre anklager som er rettet mot den tiltalte, eller hvilke andre bestemmelser i straffeloven påtalemyndigheten velger å anvende i en konkret sak.

Er det lov å være ateist i Iran?

Det å være ateist er ikke et akseptert livssyn eller anerkjent som en identitet i grunnloven (Evans 2013; IHEU 2013, s. 130; FIDH 2010, s. 8). Alle iranere må i offisiell sammenheng ha en religiøs identitet. For eksempel, religiøs tilhørighet registreres ved søknad om arbeid i offentlig forvaltning, ved avtjening av verneplikt og i utdanningssystemet (Mousavi 2014; Mousavi 2015; Gusev & Yeremenko 2013). Opplæring i islam er obligatorisk i offentlige skoler, og personer som avlegger den landsoppfattende opptaksprøven til universitetsstudier, må oppgi tilhørighet til en av landets fire lovlige religioner² (IHEU 2013, som sitert i IRB 2015, s. 1); Mousavi 2014; IHEU 2016; IHEU 2013, s. 130).

Presseloven forbyr publisering av alt som anses å være i strid med islamske prinsipper, herunder også materiale relatert til ateisme (IHEU 2016; Freedom House 2015, som sitert i IRB 2015, s. 2; IHEU 2013, s. 130-131; Article 19, 2009, s. 2). Advokatbevilling gis heller ikke til ateister. Kun muslimer som støtter den islamske republikkens ideologi kan gis bevilling. Dette er hjemlet i *Law on the Requirements for Obtaining a Lawyer's License* av 1997 (Amnesty 2011, s. 52).

En erklært ateist kan bli anklaget for apostasi og blasfemi på samme måte som en konvertitt, eller en troende muslim, hvis tolkning av islam avviker fra statens offisielle shia-islamske ideologi og styreform. Apostasi er ikke nevnt i straffeloven, men er regulert av tradisjonell islamsk lov (sharia) som er gjeldende rett i Iran, på samme måte som kodifisert lov. Apostasi regnes blant *hadd*-forbrytelsene³ (flertall *hudud*), forbrytelser mot Guds grenser, som skal straffes med dødsstraff og/eller piskeslag hvis bestemte vilkår er oppfylt.

Det finnes dog en forskjell mellom det å være en ateist og det å være konvertitt. Å konvertere er en aktiv handling hvor en person formelt bytter tro. En muslimsfødt person som ikke er praktiserende, er uinteressert i religion eller definerer seg som ateist vil fortsatt være muslim rent juridisk og ha en muslimsk identitet i forhold til samfunnet rundt seg. Ateister med ikke-muslimsk bakgrunn vil derimot ikke bli sett på som apostater, jf. islamsk rett, men kan bli anklaget for andre typer forbrytelser mot islam (Human Rights Documentation Center 2014, som sitert i IRB 2015, s. 2; The Economist 2012).

I iransk lovverk er ateisme et spørsmål om handlinger. En personlig overbevisning om at Gud ikke finnes og at all religion er menneskeskapt er ikke straffbart så lenge vedkommende ikke offentlig gir uttrykk for et ateistisk livssyn, eller forsøker å fremme ateisme som et alternativ til islam eller som en menneskerettighet. Det som er straffbart, er handlinger som igjen rammes av ulike typer lovgivning, avhengig av hva slags sak det er snakk om og hvordan

² Islam, jødedom, kristendom og zoroastrisme.

³ De fem *hadd*-forbrytelsene er tyveri, landeveisrøveri, frafall fra islam, alkohol/drukkenskap, hor/utukt og falsk påstand om hor/utukt. *Hadd*-forbrytelsene er regnet for å være de grensene Gud har satt opp for menneskelig adferd og er derfor, i prinsippet, uforanderlig.

påtalemyndigheten velger å definere den. Dommere i Irans rettssystem kan anvende både bestemmelser i straffeloven, tradisjonell islamsk lov og juridiske utlegninger (fatwaer) fra autoritative geistlige i saker vedrørende blasfemi og ateisme (Ahmed Shaheed, som sitert i IRB 2015, s. 2; Article 19 2009, s. 2).

Iranere flest er godt kjent med at handlinger som bryter med islamsk lov kan få alvorlige konsekvenser, spesielt hvis handlingene skjer i det offentlige rom (Eshraghi 2013). Minority Rights Group International skrev i en rapport fra 2011 (s. 7) at ateister for det meste unngikk diskriminering og forfølgelse⁴ fordi de i liten grad var synlige i det iranske samfunnet. Også i dagens Iran er erklærte ateister lite synlige. I den grad de ønsker å ytre seg offentlig som ateister, vil de aller fleste opptre under fiktivt navn eller anonymt (Mousavi 2015; Quora 2013). Mange ateister, ikke bare i Iran, men også ateister og ikke-troende ellers i den muslimske verden, bruker sosiale medier for i det hele tatt å kunne uttrykke seg offentlig og delta i debatt (Gusev & Yeremenko 2013; The Economist 2012).

I en rapport publisert i 2015 av ACCORD⁵ (s. 50-51) i Østerrike siteres en akademiker fra et universitet i Tyskland på at ateister i Iran vanligvis ikke gir offentlig uttrykk for sine meninger, og således kan leve et normalt liv uten ytterligere restriksjoner. Og fordi ateister ikke kan diskutere sine meninger offentlig, bruker de internett for å presentere disse anonymt. Det hevdes videre at ateister har en rekke internett-sider og blogger, inkludert en Facebook-side med mer enn 187 000 følgere.

Estimater over hvor mange iranere som definerer seg som ateist finnes ikke, men flere kilder har hevdet at antallet er voksende. Pastor Mansour Borji, som er kristen konvertitt, leder for Article 18 og bosatt i Storbritannia, ble intervjuet av danske utlendingsmyndigheter i 2014. Han hevdet at etter hans vurdering blir det stadig flere ateister i Iran, og at det har blitt mer akseptert blant iranere (Mansour Borji, som sitert i Danish Immigration Service 2014, s. 13).

I et anonymt blogginnlegg fra 2013 ble det blant annet hevdet at iranere flest lærer seg å fremstå utad som mer religiøse enn de faktisk er, og at det å være ateist er sosialt akseptert og har blitt ganske vanlig blant unge mennesker med utdanning. Bloggeren mente videre at Iran er det landet i Midtøsten som har flest ateister (Quora 2013). Og i en artikkel fra 2013 siterte Gusev & Yeremenko en anonym Facebook-administrator som hevdet at blant de med utdanning i store byer finnes det mange ateister og agnostikere. I artikkelen ble det videre vist til flere kilder som mente at klare uttrykk for et ateistisk livssyn, også i privat sammenheng, fortsatt er en sjeldenhet. Det er mer vanlig at personer som ikke lenger er praktiserende muslimer, fortsatt holder fast på islam som en del av sin kulturelle identitet. Og i artikkelen «A Tsunami of Atheism» fra 2013 viste den iranskfødte journalisten Ali Sadrzadeh til en utvikling som har vært merkbar i de senere årene og som stadig synes å være det; at mange, særlig den yngre delen av befolkningen, vender seg bort fra myndighetens strenge fortolkning av islam. Noen søker annen religiøs tilhørighet i tradisjonell sufisme (islamsk mystisisme), «New age»-sekte, kristendom eller buddhisme, andre igjen blir ikke-troende eller ateister.

⁴ Minority Rights Group International bruker begrepene *discrimination* og *persecution*.

⁵ Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation.

Om Landinfos responser

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) innhenter og analyserer informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos responser er basert på opplysninger fra nøye utvalgte informasjonskilder, og kan bygge på både skriftlig og muntlig kildemateriale. Opplysningene er behandlet i henhold til [anerkjente kvalitetskriterier for landinformasjon](#) og [Landinfos retningslinjer for kilde- og informasjonsanalyse](#).

En respons er et svar på konkrete spørsmål som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo, og er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema. Responsene er utarbeidet innenfor korte frister, og kildegrunnet er ikke alltid like bredt som i våre temanotater.

Landinfo er en faglig uavhengig enhet, og informasjonen som presenteres, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser gir heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

Referanser

Skriftlige kilder

- ACCORD, dvs. Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation (2015, september). *Iran: Freedom of Religion; Treatment of Religious and Ethnic Minorities*. Wien: ACCORD. Tilgjengelig via Refworld <http://www.refworld.org/docid/5609522a4.html> [lastet ned 27. januar 2017]
- Amnesty International (2011, september). *Submission to the Human Rights Committee*. London: Amnesty International. Tilgjengelig via Ecoi.net [file:///C:/Users/siwi/Downloads/mde130812011en%20\(7\).pdf](file:///C:/Users/siwi/Downloads/mde130812011en%20(7).pdf) [lastet ned 6. februar 2017]
- Article 19 (2009, 28. august). *Article 19's Submission to the UN Universal Periodic Review of Islamic Republic of Iran*. London: Article 19. Tilgjengelig via Refworld <http://www.refworld.org/docid/4a9f93913.html> [lastet ned 27. januar 2017]
- Danish Immigration Service (2014, juni). *Update on the Situation for Christian Converts in Iran*. København: Danish Immigration Service. Tilgjengelig via Ecoi.net http://www.ecoi.net/file_upload/1226_1403600474_rapportiranffm10062014ii.pdf [lastet ned 23. januar 2017]
- The Economist (2012, 24. november). No God, not even Allah. *The Economist*. Tilgjengelig fra <http://www.economist.com/news/international/21567059-ex-muslim-atheists-are-becoming-more-outspoken-tolerance-still-rare-no-god-not> [lastet ned 26. januar 2017]
- Eshraghi, A.R. (2013, 6. august). Iranians under the Islamic regime: more or less religious? *Al Jazeera*. Tilgjengelig fra <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2013/08/20138512624781648.html> [lastet ned 23. januar 2017]
- Evans, R. (2013, 25. februar). U.N. told atheists face discrimination around globe. *Reuters*. Tilgjengelig fra <http://www.reuters.com/article/us-rights-atheists-idUSBRE91O0Z920130225> [lastet ned 23. januar 2017]
- Fenton, S. (2016, 30. mars). The 13 countries where being an atheist is punishable by death. *The Independent*. Tilgjengelig fra <http://www.independent.co.uk/life-style/the-13-countries-where-being-an-atheist-is-punishable-by-death-a6960561.html> [lastet ned 23. januar 2017]
- Gusev, M. & Yeremenko, A. (2013, 19. mars). Iranian Atheists: Waiting to come out. *Voices from Russia*. Tilgjengelig fra <https://02varvara.wordpress.com/tag/atheist/> [lastet ned 26. januar 2017]

Respons Iran: Blasfemi og ateisme

- IHEU, dvs. International Humanist and Ethical Union (2016, november). *The Freedom of Thought Report*. London: IHEU. Tilgjengelig fra <http://freethoughtreport.com/countries/asia-southern-asia/iran/> [lastet ned 31. januar 2017]
- IHEU, (2013, 10. desember). *Freedom of Thought 2013*. London: IHEU. Tilgjengelig fra <http://freethoughtreport.com/wp-content/uploads/2013/07/FOTReport2013.pdf> [lastet ned 23. januar 2017]
- IRB, dvs. Immigration and Refugee Board of Canada (2015, 23. desember). *Iran: Situation and treatment of atheists and irreligious people by society and authorities, particularly in Tehran; state protection available*. Immigration and Refugee Board of Canada. Tilgjengelig fra <https://www.justice.gov/eoir/file/879866/download> [lastet ned 26. januar 2017]
- Minority Rights Group International (2011, 16. februar). *Seeking justice and an end to neglect: Iran's minorities today*. London: Minority Rights Group International. Tilgjengelig via <http://www.refworld.org/docid/4d8ae8852.html> [lastet ned 27. januar 2017]
- Mousavi, K. (2015, 24. april). «Atheism is Freedom» Why I Love Being an Atheist Even Though I Live in Iran. *Kaveh Mousavi* [blogg]. Tilgjengelig fra AlterNet <http://www.alternet.org/belief/atheism-freedom-why-i-love-being-atheist-even-though-i-live-iran> [lastet ned 23. januar 2017]
- Mousavi, K. (2014, 3. oktober). What kind of Minority is an Ex-Muslim? *Kaveh Mousavi* [blogg]. Tilgjengelig fra Patheos <http://www.patheos.com/blogs/camelswithhammers/empowerment-ethics/> [lastet ned 26. januar 2017]
- Ohlheiser, A. (2013, 10. desember). There are 13 Countries Where Atheism Is Punishable by Death. *The Atlantic*. Tilgjengelig fra <http://www.theatlantic.com/international/archive/2013/12/13-countries-where-atheism-punishable-death/355961/> [lastet ned 26. januar 2017]
- [Penal Code] (2013). *The Islamic Penal Code of Iran*. Iran Human Rights Documentation Center. . Tilgjengelig fra <http://www.iranhrdc.org/english/human-rights-documents/iranian-codes/1000000455-english-translation-of-books-1-and-2-of-the-new-islamic-penal-code.html> [lastet ned 23. januar 2017]
- Quora (2013, 29. desember). How does it feel to be an atheist in Iran? *Quora* [blogg]. Tilgjengelig fra <https://www.quora.com/How-does-it-feel-to-be-an-atheist-in-Iran> [lastet ned 23. januar 2017]
- Sadrzadeh, A. (2013). «A Tsunami of Atheism». *Qantara.de*. Tilgjengelig fra <https://en.qantara.de/content/turning-away-from-shia-in-iran-a-tsunami-of-atheism> [lastet ned 26. januar 2017]

© Landinfo 2017

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.